

Ohranjanje prvotnega laka

Martin Klinc

Zaključni lak na polikromiranih predmetih kulturne dediščine predvsem ščiti barvno plast obenem pa ji daje globino, še posebej pri lazurnih nanosih. V preteklosti niso ohranitvi prvotnega laka posvečali nobene pozornosti, zato se je materialna plat tovrstnih premazov skorajda izgubila in pozabila. K temu so pripomogli tudi novi premazni materiali, ki so imeli praviloma boljše fizikalno kemične lastnosti kot historični. S tem pa se je izgubila tudi pomembna komponenta končnega videza polikromiranih predmetov. Lake iz naravnih smol v osnovi delimo na oljne ali alkoholne. Alkoholni lak je narejen iz ene ali več smol, kot so: sandarak, kolofonija, benzoe, mastika in različni terpentini. Praviloma dajejo filme z visokim sijajem, ki so reverzibilni.

Veliki oltar v cerkvi Sv. Andreja v Makolah, delo mariborskega kiparja Jožefa Holzingerja, je bil v preteklosti vsaj dvakrat preslikan. Prvotna marmoracija je bila izdatno lakirana, zato smo iz mešanice mehansko odstranjenih preslikav in prvotnega laka s posebnim postopkom izlužili originalen lak. V kolikor bi preslikave odstranjevali kemično ta postopek ne bi bil izvedljiv. Ostanke odstranjenih preslikav smo skrbno zbirali, nato pa jih presejali skozi različno fina sita. Tako smo ločili uprašeno smolo od ostalih odkruškov, ki so še vsebovali ostanke prvotnega laka in jih ločeno topili z 98% etanolom. Zmes smo mešali z magnetnim mešalnikom, da bi iz okruškov izločili čim več smole. Po posedanju trdih delcev smo raztopljeno smolo s pipalkami previdno odvzeli in izlili v novo čisto posodo. V želji, da bi izločili čim več smole smo ta postopek 4x ponovili. Po tovrstnem dekantiranju smo lak precedili še skozi fine filtre. Ker je bila koncentracija raztopljene smole v topilu premajhna za lakiranje smo lak pustili, da je topilo izhlapelo do primerne viskoznosti. Na ta način smo pridobili sicer čist lak, ki pa je v primerjavi z na novo pripravljenim vseeno nekoliko temnejši, saj je smola skozi stoletja oksidirala. Zaradi omejene količine pridobljenega laka smo rekonstruirane predele poslikave (stebra, niši in podnožje oltarja) lakirali z novo pripravljenim historičnim lakom na osnovi sandarakove smole. Po pripravi laka in dopolnitvah originalne marmoracije smo oltarno kuliso lakirali s prvotnim lakom.

S ponovno uporabo originalnega laka smo krepko dvignili konservatorsko restavratorske standarde saj gre zaenkrat za edinstven primer ohranitve materialne in estetske celovitosti umetnine vključno s historičnim lakom, ki se praviloma odstrani. Makolski veliki oltar je tako najverjetneje edini v Sloveniji z ohranjenim in prezentiranim lakom po izvedenih konservatorsko restavratorskih posegih.

Veliki oltar sv. Andreja pred in po posegu. Oltar je delo mariborskega kiparja Jožefa Holzingerja. V preteklosti je bil nekoliko predelan in vsaj dvakrat preslikan. Prvotno poslikavo je skoraj zagotovo izdelal mariborski poslikovalec in pozlatař Franz Anton Wideman, ki je dokumentirano poslikal več Holzingerjevih del.

Svetlobni učinki oltarne celote so prezentirani v vsej polnosti. Lesk marmoriranih delov oltarne kulise je povsem avtentičen, saj je lakirana z originalnim lakom, ki je bil med posegi snet in ponovno uporabljen. Zaradi oksidacije smole je lak nekoliko potemnel, kar daje oltarni kulisi patino. Z uporabo visoko sijajnega laka na podlagi sandaraka in drugih v etanolu topnih smol so v 18. stoletju želeli doseči marmoracijo čim bolj podobno poliranemu marmorju.

Prvotna marmoracija je bila izdatno lakirana, kar nam je omogočalo po večini dokaj enostavno mehansko odstranjevanje preslikav brez poškodb na prvotni marmoraciji. V kolikor bi preslikave odstranjevali kemično postopek izluženja prvotnega laka ne bi bil izvedljiv. Mehansko odstranjeni delčki preslikav s prvotnim lakom so se skrbno shranjevali.

Postopek pridobivanja laka. Ostanke odstranjenih preslikav in uprašene smole smo topili v etanolu. Po posedanju trdih delcev smo raztopljeno smolo previdno odvzeli in precedili skozi različno fine filtre. V želji, da bi izločili čim več smole smo ta postopek večkrat ponovili. Z izhlapevanjem topila smo zgoščevali raztopljeno smolo do primerne viskoznosti za lakiranje s čopičem.

Pridobljen prvoten lak je v primerjavi z na novo pripravljenim zaradi oksidacije smole nekoliko temnejši. Z novo pripravljenim historičnim lakom zmešanim iz različnih naravnih v etanolu topnih smol po recepturi Stalkerja in Parkerja iz A Treatise of Japanning and Varnishing smo zaradi omejene količine pridobljenega laka lakirali rekonstruirane predele poslikave.